

بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و باورهای معرفت‌شناختی با عملکرد تحصیلی در میان دانش‌آموزان سال چهارم دبیرستان شهرستان بوکان

ناصر یوسفی^۱ و محمد پاریاد^۲

چکیده

هدف از انجام تحقیق حاضر بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و باورهای معرفت‌شناختی با عملکرد تحصیلی در میان دانش‌آموزان سال چهارم دبیرستان شهرستان بوکان بود. روش تحقیق توصیفی و همبستگی بود. تعداد ۳۸۴ نفر نمونه براساس جدول مورگان از بین تعداد ۹۸۰ نفر دانش‌آموز سال چهارم انتخاب شد. پرسشنامه‌های جو عاطفی خانواده به روز شده هیل برن، پرسشنامه باورهای معرفت‌شناختی شومر و پرسشنامه محقق ساخته عملکرد تحصیلی استفاده شد. تحلیل‌های آماری همبستگی، رگرسیون و مدل‌سازی ساختاری بر داده‌ها انجام شد. نتایج نشان داد که بین عملکرد تحصیلی و جو عاطفی خانواده همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($r=0/671$). همچنین بین عملکرد تحصیلی و باورهای معرفت‌شناختی همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($r=0/342$). نتیجه نهایی تحقیق این که برای بهبود و ارتقای عملکرد تحصیلی می‌توان با بهینه‌سازی باورهای معرفت‌شناختی و ارتقای جو عاطفی خانواده اقدام کرد.

واژه‌های کلیدی: جو عاطفی، باورهای معرفت‌شناختی، عملکرد تحصیلی

۱. نویسنده رابط: دانشیار گروه مشاوره، دانشگاه کردستان Naseryoosefi@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد مشاور خانواده، دانشگاه کردستان

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۱۱/۱۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۵/۲۱

مقدمه

رشد و بالندگی هر جامعه‌ای مرهون نظام آموزشی آن جامعه است. بر این اساس همه ساله کشورها مبالغ قابل توجهی از درآمد ملی خود را صرف آموزش و پرورش می‌کنند. اما بعضی از عوامل وجود دارند که موجب به هدر رفتن بخشی از این سرمایه‌گذاری‌ها می‌شود. در بررسی علل این پدیده، تحقیقات نشان داده که برای شناخت این مشکل علاوه بر عوامل آموزشی، مدیریتی و ساختاری، باید به بعد روانی و اجتماعی دانش‌آموزان نیز توجه شود. لذا نیازها، انگیزه‌ها، نگرش‌ها، تمایلات و استعدادها خاص دانش‌آموزان که مبین بعد روانی آنها است، در مطالعه نظام آموزشی باید مورد توجه و دقت نظر قرار گیرد (زینلی پور و همکاران، ۱۳۸۸). گادیس^۱ (۲۰۱۳) پیشرفت تحصیلی را مقدار یادگیری آموزشی‌گانه‌ای از طرف یادگیرنده می‌داند که توسط آزمون‌های مختلف مثل حساب، هندسه، علوم و ... سنجیده می‌شود. عملکرد و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان، یکی از شاخص‌های مهم در ارزیابی نظام‌های آموزشی است و تمام کوشش‌ها و کوشش‌های این نظام، در واقع برای پوشاندن جامه عمل به این امر است (پاییزی و همکاران، ۱۳۸۹).

پیشرفت تحصیلی عبارتست از معلومات یا مهارت‌های اکتسابی عمومی یا خصوصی در موضوعات درسی و تجلی جایگاه تحصیلی یک فراگیرنده (سیادتیان و یادمحمدیان، ۱۳۹۵). به عبارت دیگر پیشرفت تحصیلی عبارت است از میزان دستیابی دانش‌آموزان به اهداف آموزشی از پیش تعیین شده که انتظار می‌رود در کوشش‌های یادگیری خود به آنها برسند (خیراتی، غباری بناب و به‌پژوه، ۱۳۹۸). مطالعه عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی، طی سه دهه اخیر، بیش از پیش مورد توجه متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفته است (حسینی منش و همکاران، ۱۳۹۶). از دید بلوم^۲ ویژگی‌های ورودی دانش‌آموزان (مهارتی، شناختی و عاطفی)، باید هماهنگ با آموزش مطلوب باشد تا پیشرفت تحصیلی حاصل شود. ویژگی‌های عاطفی شامل انگیزش، علاقه و نگرشی است

1. Gaddis
2. Bloom

که اگر از جانب یاددهنده و فراگیر به صورت هماهنگ در جهت رشد و ارتقای ویژگی‌های فراگیر صورت گیرد، و در صورتی که یاددهنده در جهت دسترسی به اهداف آموزشی، کیفیت آموزش را به جهت مطلوب سوق دهد، در نهایت فراگیر به مهارت، دانش و نگرشی دست می‌یابد که با ملاک‌های خاص قابل ارزیابی است و نتیجه آن همان بازده یادگیری است و عملکرد تحصیلی فراگیر را نشان می‌دهد (هزارجریبی، ۱۳۸۸).

همواره در محیط‌های آموزشی با دانش‌آموزانی برخورد می‌شود که از لحاظ استعداد، توانایی و امکانات یادگیری شبیه به هم هستند اما در زمینه عملکرد تحصیلی اختلافات چشمگیری در آنها مشاهده می‌شود. در مقابل تعدادی از افراد با دارا بودن استعداد معمولی، پشتکار و عملکرد بالایی را نشان می‌دهند. این دلیل گویای آن است که در امر آموزش و یادگیری علاوه بر ویژگی‌های فردی اعم از هوش، استعداد و توانایی‌ها، عوامل دیگری به عنوان کلید ترقی وجود دارد (بختیارپور، ۱۳۹۶). یکی از حوزه‌هایی که به کارگیری آن از اهمیت بالایی برخوردار بوده و بر عملکرد تحصیلی، رشد هیجانی و عاطفی دانش‌آموزان می‌تواند تأثیرگذار باشد، جو عاطفی خانواده است. منظور از جو و فضای عاطفی خانواده روابط و تبادلات روانی و عاطفی است که بین اعضای آن وجود دارد. کلیت این روابط برخوردار از شکل خاصی است که در واقع تعیین کننده شکل غالب رفتاری اعضای خانواده است (مومنی، عباسی، پیرانی و بگیان، ۱۳۹۶). محققانی چون اوکوه^۱ (۲۰۱۶) معتقدند که جو عاطفی خانواده عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد. زیرا فرزندان در خانواده زبان می‌آموزد، ارزش‌های اخلاقی را کسب می‌کند، روابط اجتماعی با دیگران را می‌آموزد و اصول و قواعد اخلاقی را یاد می‌گیرد (مرادی، ۱۳۹۳).

هیچ نهادی چه از بعد قدرت و چه از بعد تأثیرگذاری نمی‌تواند با خانواده برابری کند. خانواده می‌تواند بین افراد پیوندهای ناگسستنی ایجاد کند. دلبستگی به پدر و مادر غالباً بصورت مادام‌العمر است و این روابط، به عنوان الگو برای روابط در دنیای بزرگتری چون محله، مدرسه و اجتماع

1 . Okoh

عمل می‌کنند. خانواده تشکلی طبیعی است که الگوهای گوناگون مراوده را در گذر زمان به خدمت می‌گیرد. این الگوها ساخت خانواده را شکل می‌دهند و ضمن تعیین نقش اعضای خانواده، حیطه رفتار هر یک از اعضاء را مشخص نموده و تبادل نظر میان آنها را تسهیل می‌کنند. روابط بین کودکان و والدین و سایر اعضای خانواده را می‌توان به عنوان نظام یا شبکه‌ای از بخش‌هایی دانست که در کنش متقابل با یکدیگر هستند کودکان، زبان، مهارت‌ها و ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی خود را در خانواده یاد می‌گیرند خانواده محل شکل‌گیری هویت فرد و خاستگاه هویت انسان است (نجارپور و خدیوی، ۱۳۸۸؛ غفاری و سلامی چهاربرج، ۲۰۲۰).

گذشته از نقش خانواده در پرورش کودک و در نتیجه استمرار نسلها و بقای نوع بشر، وظایف متعددی مانند افزایش اشتیاق آنان به مدرسه به عهده خانواده است. والدین ناآگاه و بی‌توجه به اهمیت رفتار گرم و صمیمانه با فرزندان، با ایجاد محیطی ناخوشایند در خانه، فرزندان ناسازگار و دچار افت تحصیلی خواهند داشت. بنابراین طبیعی است که عمیقاً تحت تأثیر آنچه در درون خانواده آسیب‌زا باشد، زمینه‌های شکوفایی اشتیاق تحصیلی در دانش‌آموزان شدیداً صدمه خواهد دید (ارجمند و کاظمیان مقدم، ۱۳۹۷). جو عاطفی خانواده به روابط والدین با فرزندان و چگونگی ارضای نیازهای عاطفی فرزند اشاره دارد که در این راستا الزم است که خانواده محیط سالم و آرامی برای فرزندان باشد تا چگونگی نحوه برخورد با مسائل و مشکلات اجتماعی را یاد بگیرند و بتوانند از راه معقول به حل آن بپردازند. خانواده از طریق منابع، کتاب و ارتباطات فرهنگی فرصتهای بیشتری برای یادگیری فرزندان فراهم می‌آورد (زارعی و معصومی، ۱۳۹۶). مومنی و همکاران (۱۳۹۶) نشان دادند که بین عواطف مثبت و جو عاطفی خانواده با اشتیاق تحصیلی، رابطه مثبت و معنی‌دار و بین عواطف منفی و اشتیاق تحصیلی رابطه منفی وجود دارد. محبی نورالدین و همکاران (۱۳۹۰) به نتایج مشابهی دست یافتند مبنی اینکه بین جو عاطفی اعضای خانواده با رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. پیتارینن^۱ (۲۰۱۴) در

1 . Pietarinen

پژوهشی در یافت که میان میزان اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان و مؤلفه‌های چندگانه خانوادگی همانند باورها و انتظارات والدین، اعمال انضباطی و مداخله‌های والدین و محیط عاطفی حاکم بر خانواده ارتباطی معنادار وجود دارد. نتایج مطالعات چان و دیکسون^۱ (۲۰۱۱) حاکی از آن است که جو عاطفی خانواده با مشکلات رفتاری کمتر، اضطراب پایین، افزایش اعتماد به نفس و فعالیت نوجوانان همراه است. همچنین مدل‌های حمایتی والدین همچون علاقه مندی و توجه به تعلیم و تربیت و احساس تعلق به مدرسه با عملکرد تحصیلی فرزندان رابطه مستقیم و معنادار دارد.

باورهای معرفت‌شناختی یکی از اصلی‌ترین مسائل منبعث از معرفت‌شناسی است که به عقیده افراد در باره مرجعیت دانش، میزان و ثبات دانش، نحوه یادگیری و سرعت یادگیری اشاره دارد. امروزه باورهای معرفت‌شناختی به عنوان بخشی از سازکارهای زیربنایی شناخت و فراشناخت که یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تحت تأثیر قرار می‌دهند، مورد توجه قرار گرفتند (خداپنده و همکاران، ۱۳۹۳). باورهای معرفت‌شناختی یعنی باورهای شخص درباره ماهیت دانش (هافر و پیتریچ^۲، ۱۹۹۷) از ابعاد مختلف تشکیل شده است و این ابعاد نسبتاً مستقل از یکدیگرند. دو بعد از ابعاد باورهای معرفت‌شناختی که به صورت تجربی مورد تأیید قرار گرفته است عبارتند از: دانش ساده/قطعی و یادگیری سریع / ثابت (رضایی، ۱۳۸۸). باورهای درباره دانش ممکن است بر تصورات شخص از فرایندهای تحصیلی و فعالیت‌های ضروری برای تکمیل تکالیف تأثیر بگذارد. به عبارت دیگر، باورها ممکن است رفتار تحصیلی را شکل بدهند. برخی از مطالعات نشان داده‌اند که باورهای معرفت‌شناختی به عنوان پیشین‌های عملکرد تحصیلی عمل می‌کنند (رضایی، ۱۳۸۱). برای مثال، شومر^۳ (۱۹۹۰) نشان داد که باور در یادگیری سریع (باوری که یادگیری در مدت زمان کوتاهی اتفاق می‌افتد) نتیجه‌گیری‌های ساده‌سازی شده، عملکرد ضعیف و اعتماد بیش از اندازه را پیش‌بینی می‌کند. براساس پژوهش‌های صورت گرفته باورهای معرفت‌شناختی نقش

- 1 . Chun & Dickson
- 2 . Hofer & Pintrich
- 3 . Schommer

مهمی در جهت‌دهی و کنترل اعمال دانش‌آموزان دارند (پاجر، ربمن، شلومر، موکوینسکی و هانکامپ^۱، ۲۰۱۳). نتایج پژوهش السینار، آکار، دمیر و دمیرهان^۲ (۲۰۱۱) نشان داد که باورهای معرفت‌شناختی با مهارت‌های حل مسأله، تفکر و یادگیری، حضور فعال در کلاس و نگرش نسبت به مدرسه ارتباط دارد و بر روی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر مثبت می‌گذارد.

براساس عملکرد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، در سازمان‌های ملی و بین‌المللی به قضاوت و ارزیابی در خصوص نظام‌های آموزشی پرداخته می‌شود و یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی سیستم‌های آموزشی میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در کلاس‌های درسی است، لذا توجه به این متغیر بسیار ضروری است و به عبارتی می‌توان گفت عملکرد تحصیلی از مهم‌ترین متغیرهای سیستم‌های آموزشی است (سیادتیان و یارمحمدیان، ۱۳۹۵). از طرفی می‌توان گفت که سیستم‌های آموزشی و اجتماعی به دانش‌آموز و جایگاه او در جامعه علاقه مند هستند و از طرفی نسبت به آن نگران هستند و انتظار دارند که دانش‌آموز از جوانب گوناگون اعم از ابعاد شناختی، عاطفی و شخصیتی و کسب مهارت‌ها و توانایی‌ها آنچنانکه لازم است عملکرد خود را نشان بدهند و تعالی یابند. متولیان آموزش دوره آموزشی متوسطه را با هدف آماده سازی نیروی انسانی مورد نیاز جامعه و حضور جدی و موثر در جامعه پایه گذاری نموده‌اند. گروهی از فراگیران در این مقطع به دنبال انتخاب رشته‌های دانشگاهی و ادامه تحصیل هستند. از این رو یکی از رویکردهای مهم این حوزه توجه به این امر است که عملکرد تحصیلی صرفاً یک متغیر آموزشی نیست بلکه متغیری چند بعدی است که علاوه بر مسایل آموزشی به مولفه‌های روانی، خانوادگی، شخصیتی و اجتماعی نیز مربوط است (نیوکومب و همکاران^۳، ۲۰۰۹).

با توجه به اینکه میزان پیشرفت و افت تحصیلی یکی از ملاک‌های کارایی نظام آموزشی است، کشف و بررسی متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی، به شناخت بهتر و پیش‌بینی

1 . Paechter, Rebmann, Schloemer, Mokwinski & Hanekamp

2. Ulcinar, Akar, Demir & Demirhan

3 . Newcombe et. al

متغیرهای موثر در نظام آموزشی می‌انجامد. بنابراین بررسی متغیرهایی که با عملکرد و موفقیت تحصیلی رابطه دارد، یکی از موضوعات اساسی تحقیق در نظام آموزشی است. نظر به اینکه جو عاطفی خانواده و باورهای معرفت‌شناختی دانش‌آموزان می‌تواند بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد، در این تحقیق به دنبال پاسخ گویی به این سوال هستیم که آیا بین جو عاطفی خانواده و باورهای معرفت‌شناختی با عملکرد تحصیلی در میان دانش‌آموزان سال چهارم دبیرستان شهرستان بوکان رابطه آماری معنی‌داری وجود دارد؟

روش

روش پژوهش در این تحقیق همبستگی و از لحاظ هدف، از نوع کاربردی است. در پژوهش حاضر به بررسی رابطه‌ی جو عاطفی خانواده و باورهای معرفت‌شناختی با عملکرد تحصیلی پرداخته شد.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری پژوهش کلیه دانش‌آموزان مقطع چهارم دبیرستان شهر بوکان به تعداد ۹۵۰ می‌باشد. حجم نمونه از طریق فرمول کوکران انتخاب شد و روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود. نمونه تحقیق بر اساس جدول مورگان حداکثر ۳۸۴ نفر در نظر گرفته شد. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی بود. به این ترتیب که در مداس منتخب، تمام دانش‌آموزان کلاس چهارم متوسطه به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند و پرسشنامه‌های تحقیق در اختیارشان قرار گرفته شد. ابزار تحقیق برای سنجش این مقیاس از پرسشنامه باورهای معرفت‌شناختی‌شومر (۱۹۹۰) استفاده شد. این پرسشنامه شامل ۶۳ ماده یا سوال است و از دانش‌آموزان خواسته می‌شود تا عقاید خودشان درباره هر سوال را بر روی یک مقیاس چهار درجه‌ای لیکرتی از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم را مشخص کنند. دوئل و شومر (۲۰۰۱) ضریب پایایی این مقیاس را ۰/۷۵ و رضایی (۱۳۸۸) ضریب پایایی ۰/۶۸ را با استفاده از روش باز آزمایی گزارش داده است. و برای سنجش جو عاطفی از پرسشنامه توسط نودرگاه (۱۳۷۳) که شامل ۳۵ سوال ۵ گزینه‌ای است برای پاسخگویی به آن، آزمودنی باید هر عبارت را بخواند و

سپس پاسخ خود را بر اساس یک شاخص ۵ درجه‌ای از نوع مقیاس لیکرت با دامنه‌ای از نمره ۱ (هرگز/هیچوقت) تا ۵ (همیشه) مشخص نماید. این پرسش نامه دارای اعتبار (۰/۹۴) و روایی کامل می‌باشد. معدل ترم آخر برای سنجش عملکرد تحصیلی در نظر گرفته شده است بنحوی که یک سوال از میانگین ترم گذشته دانش‌آموزان در پرسشنامه گنجانده شد که با همکاری معلم و از روی کارنامه ترم جاری آن را تکمیل نمایند.

در نهایت برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از هبستگی، رگرسیون چند متغیره استفاده می‌شود.

نتایج

نتایج بررسی توزیع فراوانی بر حسب جنسیت نشان می‌دهد که از تعداد ۳۸۴ نفر از افراد نمونه مورد بررسی، تعداد ۱۹۲ نفر (۵۰ درصد) دختر و تعداد ۱۹۲ نفر (۵۰ درصد) پسر هستند. همچنین نتایج بررسی توزیع فراوانی بر حسب وضعیت اقتصادی نشان می‌دهد که از تعداد ۳۸۴ نفر از افراد نمونه مورد بررسی، تعداد ۱۸۴ نفر (۴۷/۹ درصد) در سطح اقتصادی پایین، تعداد ۱۱۳ نفر (۲۹/۴ درصد) در سطح اقتصادی متوسط و تعداد ۸۷ نفر (۲۲/۷ درصد) در سطح اقتصادی بالا هستند. برای تعیین نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف استفاده شد که میزان سطح معناداری بالاتر از ۰/۰۵ گزارش شد لذا داده‌های تحقیق از توزیع نرمال بودن برخوردار است و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک برای تبیین فرضیه‌های تحقیق استفاده کرد. برای بررسی فرضیه اصلی تحقیق از تحلیل همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شد.

جدول ۱. تحلیل همبستگی پیرسون متغیرهای تحقیق

عملکرد تحصیلی	جو عاطفی خانواده	باور معرفت‌شناختی
---	---	---
---	---	۰/۰۰۲
---	۰/۶۷۱**	۰/۳۴۲**

جدول ۱، نشان می‌دهد که ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای باورهای معرفت‌شناختی و عملکرد تحصیلی مثبت، متوسط و معنی‌دار است ($r = 0/342$).

همچنین ضریب همبستگی بین جو عاطفی خانواده با عملکرد تحصیلی مثبت و معنی‌دار است. ($r=0/671$). به عبارتی می‌توان گفت با بهبود نمره باورهای معرفت‌شناختی و نیز جو عاطفی خانواده عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان بهبود می‌یابد. از طرفی نتایج نشان داد که بین باورهای معرفت‌شناختی با جو عاطفی خانواده همبستگی معنی‌داری وجود ندارد. همچنین برای برآورد پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس باورهای معرفت‌شناختی از تحلیل رگرسیون استفاده شد.

جدول ۲. تحلیل رگرسیون

ضریب رگرسیون	انحراف معیار	Beta	t	p
مقدار ثابت	۱/۷۶۲	---	۳/۱۳۷	۰/۰۰۲
جو عاطفی خانواده	۰/۰۲۷	۰/۳۴۱	۳/۱۰۸	۰/۰۰۱
باورهای معرفت‌شناختی	۰/۰۶۶	۰/۶۷۰	۱۹/۸۷۷	۰/۰۰۱
$R=0/753$		$R^2=0/567$	$f=24/016$	$sig=0/001$

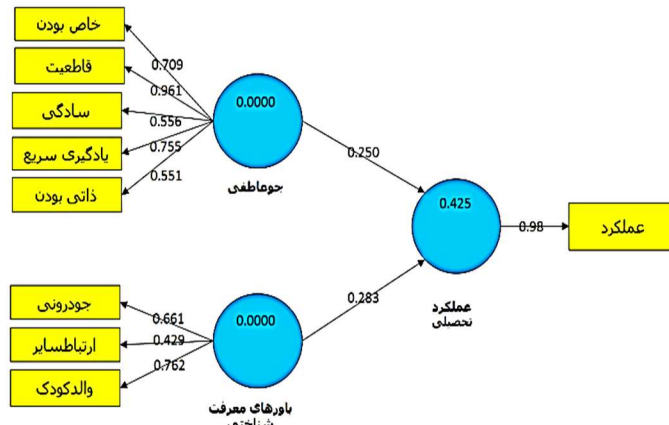
نتایج نشان می‌دهد که مقدار F برابر ۲۴/۰۱۶ می‌باشد که در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ معنی‌دار می‌باشد و نشان می‌دهد که مدل رگرسیون در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ قابل اعتماد است. مقدار ضریب همبستگی چندگانه برابر ۰/۷۵۳ و مجذور آن (ضریب تعیین) برابر ۰/۵۶۷ می‌باشد که نشان می‌دهد که حدود پنجاه و شش درصد از عملکرد تحصیلی توسط باورهای معرفت‌شناختی و جو عاطفی خانواده (در صورت عدم وجود سایر متغیرها) قابل تبیین است. از این رو تابع پیش‌بینی عملکرد تحصیلی با توجه به متغیر باورهای معرفت‌شناختی به شرح زیر است.

$$(0/066 \times \text{نمره جو عاطفی خانواده}) + (0/027 \times \text{نمره باورهای معرفت‌شناختی}) + 1/762 = \text{عملکرد تحصیلی}$$

این تابع نشان می‌دهد که به ازای اضافه شدن هر نمره به باورهای معرفت‌شناختی، به مقدار ۰/۰۲۷ و به ازای اضافه شدن هر نمره به جو عاطفی خانواده به مقدار ۰/۰۶۶ بر عملکرد تحصیلی افزوده می‌شود. الگوی این روابط به شکل زیر است که در ادامه از طریق تحلیل مسیر ساختاری با PLS بررسی شد.

معیار اساسی ارزیابی متغیرهای مکنون درون‌زا مدل مسیر، ضریب تعیین می‌باشد. این شاخص

نشان می‌دهد چند درصد از تغییرات متغیر درون‌زا توسط متغیر برون‌زا صورت می‌پذیرد. مقادیر ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ برای متغیرهای مکنون درون‌زا در مدل مسیر ساختاری به ترتیب ضعیف، متوسط و قابل توجه توصیف شده است. ولی چنانچه متغیر مکنون درون‌زا تحت تأثیر تعداد معدودی (یک یا دو) متغیر برون‌زا قرار داشته باشد مثل مورد تحقیق حاضر؛ مقادیر متوسط ضریب تعیین نیز قابل پذیرش است.

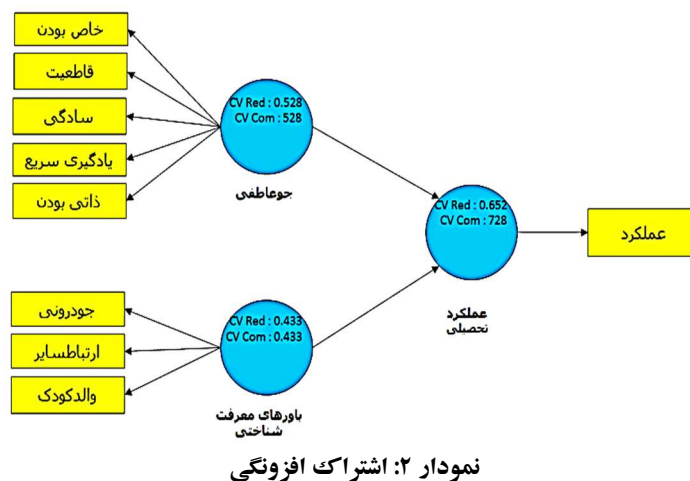
نمودار ۱: ضریب تعیین

مقدار t بدست آمده در سطح ۹۵ درصد اطمینان در نظر گرفته شده و تایید شد. جهت بررسی توانایی مدل ساختاری در پیش‌بینی کردن به روش چشم‌پوشی می‌باشد. معروفترین و شناخته‌شده‌ترین معیار اندازه‌گیری این توانایی، شاخص Q است که بر اساس این ملاک مدل باید نشانگرهای متغیر مکنون درون‌زای انعکاسی را پیش‌بینی کند. مقادیر بدست آمده از این آزمون مثبت است که نشان دهنده کیفیت مناسب مدل ساختاری است (هنسرلر و همکاران^۱، ۲۰۰۹). در مورد قدرت پیش‌بینی مدل در مورد متغیرهای پنهان درون‌زا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای این شاخص معرفی شده‌اند (هنسرلر و همکاران^۱، ۲۰۰۹). بر این اساس قدرت پیش‌بینی مدل در مورد متغیرهای پنهان درون‌زا قوی است.

^۱. Henseler et al

جدول ۳: مقادیر CV Red

۱-SSE/SSO	
۰/۶۵۲	عملکرد تحصیلی
۰/۵۲۸	جو عاطفی خانواده
۰/۴۳۳	باورهای معرفت‌شناختی

برازش کلی مدل معادلات ساختاری

مدل‌هایی که با رویکرد واریانس محور از طریق نرم‌افزارهای واریانس محور مانند Smart PLS مورد بررسی قرار می‌گیرند فاقد شاخصی کلی برای نگاه به مدل به صورت یکجا هستند. یعنی شاخصی برای سنجش کل مدل شبیه به رویکرد کواریانس محور وجود ندارد. اما در تحقیقات مختلف در این حوزه پیشنهاد شد که از شاخصی به نام GOF توسط تنهاوس^۱ و همکاران (۲۰۰۵) پیشنهاد شد که می‌توان به جای شاخص‌های برازشی که در رویکردهای کواریانس محور وجود دارد، استفاده نمود. این شاخص هر دو مدل ساختاری و اندازه‌گیری را به صورت یکجا در نظر

^۱. Tenenhaus

گرفته و کیفیت آنها را مورد آزمون قرار می‌دهد. این شاخص بصورت میانگین R^2 و میانگین مقادیر اشتراکی بصورت دستی محاسبه می‌شود.

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2}$$

این شاخص مجذور ضرب دو مقدار متوسط مقادیر اشتراکی و ضریب تعیین است. از آنجا که این مقدار به دو شاخص مذکور وابسته است، حدود این شاخص بین صفر و یک بوده و وتزلس و همکاران (۲۰۰۹) سه مقدار ۰٫۰۱؛ ۰٫۲۵ و ۰٫۳۶ را به ترتیب به عنوان مقادیر ضعیف؛ متوسط و قوی برای GOF معرفی نمودند.

جدول ۴: نتایج برازش مدل کلی

GOF	$\sqrt{\text{Commuality}}$	Commuality	$\sqrt{R \text{ Square}}$	R Square	
		۷۳۶۳۹۳		۰/۷۶۲۲۴۱	عملکرد تحصیلی
۷۵۴۲۲۵	۷۴۶۲۹۵	۶۰۵۹۱۳	۸۷۳۰۶۴		جو عاطفی خانواده
		۶۴۸۴۳۹			باورهای معرفت‌شناختی

با توجه به مقدار بدست آمده برای GOF به میزان ۰/۷۵ بوده که بالاتر از مقدار پیشنهادی وتزلس و همکاران (۲۰۰۹) یعنی ۰/۳۶ که قوی بودن مدل را نشان می‌دهد، می‌باشد و بنابراین برازش مناسب مدل کلی تأیید شد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و باورهای معرفت‌شناختی با عملکرد تحصیلی در میان دانش‌آموزان سال چهارم دبیرستان شهرستان بوکان بود. نتایج نشان می‌دهد که هر دو متغیر جو عاطفی خانواده و باورهای معرفت‌شناختی تأثیرات مثبت و معنی‌داری بر عملکرد تحصیلی دارند. این نتایج با یافته‌های اوکوه (۲۰۱۶)، میرکمالی و همکاران (۱۳۹۴)، تیموری، رضایی و محمدزاده (۱۳۹۸)، عابدی، سعیدی پور، صیف، و فرج‌اللهی (۱۳۹۶)، لین، دنگ، چای و تسای (۲۰۱۳) و سایر محققان هماهنگی و همسویی دارد. تحقیقات نشان داده است که در جو

سالم خانوادگی، نقش‌ها انعطاف‌پذیرند و حرکت آرام و آهسته است و تبادل نظر و روابط افراد با یکدیگر ملایم و مطبوع است. اگر والدین از تأثیر جو عاطفی خانواده و عملکرد خود بر روی سلامت و شکوفایی فرزندان آگاه باشند، سعی خواهند کرد فضایی آرام، متعادل و حمایت‌کننده را برای فرزندان خویش مهیا کنند. مومنی، عباسی، پیرانی و بگیان‌کوله مرز (۱۳۹۶) نشان دادند که با تقویت هیجان‌پذیری مثبت و ارتقای جو عاطفی مثبت و سازنده‌ی خانوادگی این احتمال وجود دارد که اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان نیز افزایش یابد که خود بر عملکرد تحصیلی تأثیرگذار است. از طرفی قمری امیری مجد و خوشنام (۱۳۹۳) در بین متغیرهای اختلال در عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان با پیشرفت تحصیلی رابطه معکوسی وجود دارد. در تبیین این یافته‌ها باید گفت که عملکرد تحصیلی تحت تأثیر مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای گوناگونی قرار می‌گیرد که برخی از این متغیرها در خانواده، برخی در مدرسه و برخی در روابط بین افراد و ویژگی‌های دانش‌آموز نهفته است. از جمله متغیرهایی در تحقیق حاضر تأثیر معنی‌داری بر عملکرد تحصیلی دارد جو عاطفی خانواده است. این تأثیر مستقیماً از طریق ایجاد آرامش و فضای گرم عاطفی و صمیمی و یا به صورت غیر مستقیم از طریق کاهش تنش‌ها و تعارضات خانوادگی بر بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد.

توانمندسازی تحصیلی و منابع یادگیری از عواملی هستند که بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی تأثیرگذار خواهد بود. پیشرفت تحصیلی به طور اعم و فرآیندهای یادگیری و تدریس به طور اخص، توسط متغیرهای شناختی مختلف تحت تأثیر قرار می‌گیرند که مهمترین آنها شامل «باورهای معرفت‌شناختی» می‌باشد. یافته‌های این پژوهش نیز بر اهمیت تأثیر باورهای معرفت‌شناختی بر عملکرد تحصیلی تأکید دارد. این نتایج در راستای تحقیقات شومر (۱۹۹۰)، پاچر، ربمن، شلومر، موکوینسکی و هانکامپ (۲۰۱۳) و آکار، دمیر و دمیرهان (۲۰۱۱) بوده و با آنها همسو بوده است.

در عصر حاضر تعلیم و تربیت بخشی مهم از زندگی هر فرد را تشکیل می‌دهد. علاوه بر این،

کیفیت و کمیت این تحصیل نقش مهمی را در آینده فرد ایفا می‌کند. به همین دلیل، نزدیک به یک قرن است که روانشناسان و متخصصان علوم رفتاری به صورتی گسترده در تلاش برای شناسایی عوامل پیش‌بینی‌کننده پیشرفت و عملکرد تحصیلی هستند. براساس یافته‌های این پژوهش جو عاطفی خانواده و باورهای معرفت‌شناختی از عوامل مهم پیش‌بینی‌کننده پیشرفت و عملکرد تحصیلی هستند. بر همین مبنا آموزش والدین با رویکرد خانواده‌درمانی از سوی نهاد آموزش و پرورش، تشکیل نهادهای گروهی غیردولتی (NGO) در راستای آموزش به خانواده‌ها و نحوه ارتباط و تعامل با همدیگر و فرزندانشان، تاکید برنامه درسی دانش‌آموزان بر تعاملات خانوادگی و در نهایت آموزش از طریق رسانه‌های جمعی و ملی و مجازی به عنوان بخشی از راهکارهای تقویت فضای خانواده می‌باشند.

یادگیری و معرفت چند بعدی و رویکردی تجمعی دارد. تاکید بر آموزش‌های قدیمی نمی‌تواند منبع مناسبی برای بهبود عملکرد تحصیلی باشد. حرکت از سمت یادگیری سطحی به یادگیری عمیق نیازمند بازنگری در الگوهای تدریس و آموزش می‌باشد. بنابراین پیشنهاد می‌شود روشهای تدریسی طراحی شود که باعث ارتقای باورها و رویکردهای یادگیری شود تا شاهد پیشرفت تحصیلی و بهبود عملکرد تحصیلی باشیم. این پژوهش مانند سایر پژوهش‌ها با محدودیت‌هایی رو به رو بوده است. اولاً سنجش عملکرد تحصیلی با اتکا به معدل سال آخر نمی‌تواند عامل مناسبی برای سنجش عملکرد باشد. همچنین دانش‌آموزان در زمان تکمیل پرسش‌نامه‌ها علاقه لازم را از خود نشان نداده و امکان سوگیری وجود دارد بنابراین تعمیم نتایج باید با احتیاط صورت بگیرد.

منابع

ارجمند، نورا و کاظمیان مقدم، کبری. (۱۳۹۸). بررسی رابطه میان جو عاطفی خانواده و ادراک از محیط مدرسه با اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر اهواز. *خانواده و پژوهش*، ۱۶(۴)، ۱۴۳-۱۵۰.

- بختیارپور، سعید. (۱۳۸۸). رابطه بین جایگاه مهار، کمال‌گرایی و خودکارآمدی با اضطراب امتحان و عملکرد تحصیلی در دانشجویان. *روان‌شناسی اجتماعی*، ۵(۴۳)، ۴۵-۵۳.
- پاییزی، مریم؛ شهرآرای، مهناز؛ فرزاد، ولی‌اله و صفایی، پریش. (۱۳۸۶). بررسی اثربخشی آموزش ابزار وجود بر شادکامی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر پایه دوم رشته علوم تجربی دبیرستان‌های تهران. *مطالعات روان‌شناختی*، ۳(۴)، ۲۵-۴۳.
- تیموری، لیلیا؛ رضایی، اکبر و محمدزاده، علی. (۱۳۹۸). مقایسه امید، انگیزش پیشرفت تحصیلی و خودپنداره تحصیلی در دانش‌آموزان با و بدون اختلال یادگیری خاص. *مجله ناتوانی‌های یادگیری*، ۹(۲)، ۷-۳۵.
- حسینی منش، زهرالسادات؛ امیدیان، مرتضی و برزگر بفرونی، کاظم. (۱۳۹۶). نقش اهداف پیشرفت، باورهای معرفت‌شناختی و کیفیت تجارب یادگیری در اهمال‌کاری تحصیلی دانشجویان. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۳(۲)، ۵۳-۷۰.
- خدابنده اویلی، عباس؛ سبحانی‌نژاد، مهدی و فرمی‌فراهمی، محسن. (۱۳۹۳). شناسایی و تحلیل ابعاد باورهای معرفت‌شناختی دانشجویان. *پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۲۰(۱)، ۷۹-۱۰۰.
- خیراتی، حمیده؛ غباری بناب، باقر و به‌پژوه، احمد. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش خودنظارتی توجه بر عملکرد تحصیلی و توجه در دانش‌آموزان با مشکلات خواندن. *مجله ناتوانی‌های یادگیری*، ۸(۴)، ۲۷-۵۴.
- رشیدی‌نژاد، حدیث؛ تبریزی، مصطفی و شفیع‌آبادی، عبدالله. (۱۳۹۱). اثربخشی آموزش گروهی والدین با رویکرد خانواده‌درمانی ستیر بر جو عاطفی خانواده. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۱۳(۳)، ۳-۱۱.
- زارعی، سامان و معصومی، تکتتم. (۱۳۹۶). نقش واسطه‌ای هوش هیجانی در رابطه جو عاطفی خانواده با انگیزش پیشرفت. *روانشناسی و روان‌پزشکی شناخت*، ۴(۴)، ۵۷-۶۸.
- زینال‌پور، حسین؛ زارعی، اقبال و زندی‌نیا، زهره. (۱۳۸۸). خودکارآمدی عمومی و تحصیلی دانش‌آموزان و ارتباط آن با عملکرد تحصیلی. *مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۹(۱۳)، ۱۳-۲۹.
- سیادتیان، سیدحسن و یارمحمدیان، احمد. (۱۳۹۵). اثربخشی مداخلات روان‌شناختی-آموزشی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی (۱۳۹۱-۱۳۸۴). *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی*، ۱۳(۲۱)، ۱۶۶-۱۷۹.

- عابدی، صمد؛ سعیدی‌پور، بهمن؛ صیف، محمدحسن و فرج‌اللهی، مهران. (۱۳۹۴). مدل علی پیش‌بینی راهبردهای یادگیری خود‌تنظیمی دانشجویان دانشگاه پیام‌نور: نقش باورهای هوشی، خود‌کارآمدی تحصیلی و اهداف پیشرفت. *آموزش و ارزشیابی*، ۸(۳)، ۲۱۲-۲۴۰.
- قمری، محمد؛ امیری‌مجد، مجتبی و خوشنام، امیرحسین. (۱۳۹۳). رابطه عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی. *آموزش و ارزشیابی*، ۲۸، ۵۱-۶۲.
- مؤمنی، خدامراد؛ عباسی، مسلم؛ پیرانی، ذبیح و بگیان کوله‌مرز، محمدجواد. (۱۳۹۶). نقش هیجان‌پذیری و جو عاطفی خانواده در پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان. *راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۵(۸)، ۱۵۲-۱۸۹.
- میرکمالی، سیدمحمد؛ خباره، کبری؛ مزاری، ابراهیم و فرهادی امجد، فرهاد. (۱۳۹۴). نقش سلامت روان بر عملکرد تحصیلی دانشجویان، با میانجیگری انگیزش پیشرفت تحصیلی. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱۶(۲)، ۱۰۱-۱۰۹.

- Abedi, S., Saeedipour, B., Saif, M. H., & Farajollahi, M. (2015). The structural pattern of the relationships of epistemological beliefs and self-regulated learning strategies. The role of academic self-efficacy intermediaries and goals. *New Approach in Educational Management*, 8(3), 212- 240. (Persian)
- Abode, M. (2004). The relationship between family emotional climate and self-concept in youth. Master of Science in Counseling. Tarbiat Moalem University. (Persian)
- Arjmand, N., & Kazemian Moghaddam, K. (2020). Investigating the relationship between family emotional atmosphere and perception of school environment with academic motivation of female high school students in Ahvaz. *Journal of Family and Research*. 16(4), 143- 159. (Persian)
- Bakhtiarpour, S. (2010). Relationship between parent-child conflict and family emotional atmosphere with academic performance in first year high school students in Karun city. *Social Psychology*, 5(43), 45- 53. (Persian)
- Chun, H., & Dickson, G. (2011). A psychoecological model of academic performance among Hispanic adolescents. *Journal Youth and Adolescents*, 40(12), 1581-1594
- Gaddis, S.M. (2013). The influence of habitus in the relationship between cultural capital and academic achievement. *Journal of Social Science Research*, 42(1), 1-13.
- Ghaffari, M., & Salami Chaharborj, M. (2020). The relationships between sense of coherence and self-compassion to job stress with the mediating role of affective control. *Journal of Reseach in Psychopathology*, 1(1), 40-47.
- Ghammari, M., Amiri Majd, M., & Khoshnam, A. H. (2014). The relationship between family functioning and parent-adolescent conflict with academic achievement in middle school students. *Journal of Education and Evaluation*, 7(28), 51-62. (Persian)

- Hakan, K. & Munire, E. (2012). Profiling individual differences in undergraduates, Epistemological beliefs: gender, domain and grade differences. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 31, 738- 744.
- Hofer, B.K., & Pintrich, P.R. (1997). The development of epistemological theories: Beliefs about knowledge and knowing and their relation to learning. *Review of Educational Research*, 67, 88-140.
- Hosseini Manesh, Z., Omidian, M., & Barzegar Bafroui, M. (2017). The role of achievement goals, epistemological beliefs, and quality of learning experiences in students' academic delay. *Journal of New Psychological Thoughts*, 13(2), 53-73. (Persian)
- Kardash, C. M., & Howell, K.L. (2000). Effects of epistemological beliefs and topic-specific beliefs on undergraduates, cognitive and strategic processing of dual-positional text. *Journal of Educational Psychology*, 92, 524-535.
- Kheirati, H., Ghobari Bonab, B., & Beh-Pajooh, A. (2019). The effectiveness of teaching self-monitoring of attention on academic performance and attention in students with reading difficulties. *Journal of Learning Disabilities*, 8(4), 27- 54. (Persian)
- Khodabandeh Oveili, A., Sobhani Nejad, M., Farmahini Farahani, M. (2014). Identifying and analyzing the dimensions of students' epistemological beliefs. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 20(1), 79- 100. (Persian)
- Millennium, Ja. (2009). Investigating the factors affecting social vitality (with emphasis on Tehran province). *Journal of Isfahan University*, 20(33), 91-115. (Persian)
- Mirkamali, S. M., Khabarah, K., Mazari, I., & Farhadi Amjad, F. (2015). The role of mental health on academic performance of students through mediation of academic achievement motivation. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 16(2), 109-110. (Persian)
- Momeni, Kh., Abbasi, M., Pirani, Zabih., & Begian Koule Marz, M. J. (2017). The role of family excitement and emotional climate in predicting students' academic desire. *Cognitive Strategies in Learning*, 5(8), 159- 182. (Persian)
- Moradi, Z. (2014) The relationship between family functioning and happiness with the academic performance of high school students in Marvdasht. M.Sc in Counseling, Islamic Azad University, Marvdasht Branch. (Persian)
- Najarpour Ostadi, S., & Khadivi, A. (2008). Investigating the relationship between family emotional climate and identity, self-concept and self-esteem of adolescents and young people aged 17-28 in Islamshahr. *Scientific Journal of Education and Evaluation*, 1(3), 81-102. (Persian)
- Newcombe, N. S., Ambady, N., Eccles, J., Gomez, L., & Klahr, H.(2009). Psychology's role in mathematics and science education. *American Psychologist*, 64 (6), 538-550.
- Okoh, E.E.(2016). Family emotional climate, gender, age and level as correlates of academic performance among Undergraduates. *Journal of Social Science and Humanities*, 2(3), 1-6
- Ordoñez, X. G. , Ponsoda, V. , Abad, F. J. , & Romero, S. J. (2009). Measurement of epistemological beliefs: Psychometric properties of the EQEBI Test scores. *Educational and Psychological Measurement*, 69, 287-302.

- Paechter, M., Rebmann, K., Schloemer, T., Mokwinski, B., Hanekamp, Y., Arendasy, M. (2013). Development of the oldenburg epistemic beliefs questionnaire (OLEQ), a German questionnaire based on the epistemic belief inventory (EBI). *Current Issues in Education*, 16(1), ISSN 1099-839X
- Payizi, M., Shahr-e Ara, M., Farzad, V., & Safai, P. (2010). The effectiveness of existential instrument training on happiness and academic achievement in secondary school girl students in experimental sciences in Tehran high schools. *Journal of Psychological Studies*, 3(4), 25-43. (Persian)
- Pietarinen, J., Soini, T., & Pyhältö, K. (2014). Students' emotional and cognitive engagement as the determinants of well-being and achievement in school. *International Journal of Educational Research*, 67, 40-51.
- Rashidi Nejad, H., Tabrizi, M., Shia Abadi, A. (2012). The effectiveness of parent group therapy with family therapy approach on family affective climate. *Journal of Knowledge and Research in Applied Psychology*, 13(3), 3-11. (Persian)
- Rezaie, A. (2002). The role of epistemological beliefs, thinking styles, learning strategies in Students' academic performance. *Tabriz University Psychology Journal*, 4(16), 185-202. (Persian)
- Schommer, M. (1990). Effects of Beliefs about the Nature of Knowledge on Comprehension. *Journal of Educational Psychology*, 82, 498-504
- Siadatian, S. H., Yarmohadian, A. (2016). The effectiveness of psycho-educational interventions on academic achievement in high school students. *Curriculum Research Journal*, 13(2), 166- 179. (Persian)
- Teimouri, L., Rezaei, A., & Mohammadzadeh, A. (2020). A comparative study of hope, academic achievement motivation, and academic self-concept among students with and without learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 9(2), 7-35. (Persian)
- Ulcinar, U., Akar, C., Demir, M., Demirhan, G. (2012). An investigation on epistemological beliefs of university students, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 5133-5137
- Zarei, S., & Masoumi, T. (2018). The mediating role of emotional intelligence in the relationship between family emotional climate and achievement motivation. *Journal of Cognitive Psychology and Psychiatry*, 4(4), 57- 68. (Persian)
- Zinelipour, H., Zarei, I., & Zandia, V. (2009). Evaluation of general and academic self-efficacy and its relationship with students' academic performance. *Journal of Educational Psychology Studies*, 9,13- 29. (Persian)

The relationship between family emotional climate and epistemological beliefs with academic performance among fourth year high school students in Bukan

N. Yousefi¹ & M. Pariyad²

Abstract

The present study aims to investigate the relationship between family emotional climate and epistemological beliefs with academic performance among senior high school students in Bukan. For this purpose, 384 samples were selected from among 980 senior students according to Morgan table. The research method was descriptive and correlational. Updated Hill Burn family emotional climate questionnaires, Schumer's Epistemological Beliefs Questionnaire and researcher-made questionnaire of academic performance were used. The validity and reliability of the research questionnaires were confirmed. Statistical analysis of correlation, regression and structural modeling was performed on the data. The results showed that there was a significant positive correlation between academic performance and family emotional climate. There was a significant positive correlation between academic performance and epistemological beliefs. The results showed that there was a positive and significant correlation between academic performance and emotional atmosphere of the family ($r = 0.671$). There is also a positive and significant correlation between academic performance and epistemological beliefs ($r=0.342$). The end result of the study is that optimizing epistemological beliefs and promoting family atmosphere can be improved by improving academic performance.

Keywords: Emotional climate, Epistemological beliefs, Academic performance

¹ Corresponding Author: Associate Professor, Department of Counseling, University of Kurdistan
Naseryoosefi@yahoo.com

² Master of Family Counseling, University of Kurdistan